

PRAĆENJE SOCIJALNE
UKLJUČENOSTI U REPUBLICI SRBIJI

INDIKATORI KVALITETA ŽIVOTA

Vlada
Republike
Srbije

TIM
ZA SOCIJALNO UKLJUČIVANJE I
SMANJENJE SIROMAŠTVA

Republički zavod
za statistiku

OKTOBAR 2017.

Izdavač:

Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva
Vlada Republike Srbije

Autor/ka:

Aleksandra Galonja i Žarko Šunderić

Urednica:

Biljana Mladenović

Dizajn i priprema:

Dalibor Jovanović (prelom), Miloš Radulović (korice)

Vlada
Republike
Srbije

TIM
ZA SOCIJALNO UKLJUČIVANJE I
SMANJENJE SIROMAŠTVA

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra
**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

PODRŠKA: Izrada publikacije omogućena je sredstvima Švajcarske agencije za razvoj i saradnju u okviru projekta „Podrška unapređenju procesa socijalnog uključivanja u Republici Srbiji”.

NAPOMENA: Ova publikacija ne predstavlja zvaničan stav Vlade Republike Srbije. Svi pojmovi upotrebljeni u publikaciji u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

SADRŽAJ

1. SKRAĆENICE	2
2. POKAZATELJI KVALITETA ŽIVOTA.....	3
2.1. Kvalitet života – značaj i definicija	3
2.2. Predlog indikatora za Srbiju.....	4
2.2.1. Dimenzija: Materijalni uslovi života	4
2.2.2. Dimenzija: Zaposlenost.....	7
2.2.3. Dimenzija: Zdravlje.....	9
2.2.4. Dimenzija: Obrazovanje	9
2.2.5. Dimenzija: Slobodno vreme i društvene interakcije.....	9
2.2.6. Dimenzija: Ekonomska i fizička sigurnost.....	12
2.2.7. Dimenzija: Dobro upravljanje i osnovna prava	13
2.2.8. Dimenzija: Prirodno i životno okruženje.....	15
2.2.9. Dimenzija: Sveukupno zadovoljstvo životom.....	16
3. TABELARNI PRIKAZ ODABRANIH INDIKATORA	18
4. LITERATURA.....	31

1. SKRAĆENICE

APR – Agencija za privredne registre

AROPE – U riziku od siromaštva i socijalne isključenosti / At risk of poverty or social exclusion

EQLS – Evropska anketa o kvalitetu života / European Quality of Life Surveys

ESS – Evropska socijalna anketa / European Social Surveys

IAEG-GS – Inter-Agency and Expert Group on Gender Statistics

ICVS – Međunarodna anketa o žrtvama zločina / International Crime Victims Survey

ILGA – International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association

ISCED – Međunarodna standardna klasifikacija obrazovanja / International Standard Classification of Education

LFS – Anketa o radnoj snazi / Labour Force Survey

LGBT – Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender

MICS – Istraživanja višestrukih pokazatelja / Multiple Indicator Cluster Survey

MRZBSP – Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja

MUP – Ministarstvo unutrašnjih poslova

OECD – Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj / Organisation for Economic Co-operation and Development

SDG – Ciljevi održivog razvoja / Sustainable Development Goals

SE – Savet Evrope

SES – Anketa o strukturi primanja / Structure of Earnings Survey

SILC – Anketa o prihodima i uslovima života / Survey on Income and Living Conditions

SIPRU – Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva / Social Inclusion and Poverty Reduction Unit

SDG – Ciljevi održivog razvoja / Sustainable Development Goals

RZS – Republički zavod za statistiku

RZSZ – Republički zavod za socijalnu zaštitu

UN – Ujedinjene nacije / United Nations

UNODC – Kancelarija Ujedinjenih nacija za drogu i kriminal / United Nations Office on Drugs and Crime

UNSCR 1325 – žene, mir i bezbednost – United Nations Security Council *Resolution 1325* (2000) on Women, Peace and Security

WVS – Word Value Survey

2. POKAZATELJI KVALITETA ŽIVOTA

2.1. Kvalitet života – značaj i definicija

Kvalitet života je u teorijskom smislu koncept koji se razvija i sve više koristi poslednjih decenija. Razvojem države blagostanja, ponovnim povratkom kapitalizma u nekadašnje socijalističke države i širenjem razvoja na istok sve više se u teoriju i ekonomsko-politički diskurs uvode i novi pojmovi.

Wilkinson i Pickett (2010) smatraju da je proteklih hiljada godina razvoja čovečanstva najbolji način unapređenja kvaliteta života ljudi bilo povećanje materijalnog životnog standarda. Međutim, u poslednjih nekoliko desetina godina „životni problemi za veliku većinu ljudi u bogatim zemljama više nisu popunjavanje stomaka, upotreba čiste vode ili osiguranje toplote. Najveći broj nas želi da jede manje, a ne više. I prvi put u istoriji siromašni su, u proseku, deblji od bogatih.“¹.

Uprkos činjenici da je ekonomski razvoj milione ljudi izvukao iz siromaštva, sve jasnija poruka novog doba je da model razvoja koji je zasnovan samo na ekonomskom razvoju nije potpun. Porter (2014) poručuje da neće napredovati ono društvo „koje ne uspe da zadovolji osnovne ljudske potrebe i da osposobi građane da unaprede kvalitet života, koje uništava životnu sredinu i ograničava mogućnosti za svoje građane“². On zaključuje da zemlje širom sveta napreduju kroz povećanje konkurentnosti svojih privreda i rasta BDP-a, ali da to ne garantuje održivi rast, kao i da „ekonomski rast bez društvenog napretka dovodi do niskog nivoa inkluzije, manjka sadržaja i društvenih nemira“³. Istraživači upozoravaju na sve izraženiji raskorak između tzv. objektivnih i subjektivnih pokazatelja koji opisuju društvo. Kako bi se izbeglo da fokus razvoja bude isključivo na politikama ekonomskog razvoja i produktivnosti, neophodno je meriti i pitanja kvaliteta života, kao i održivosti ekonomskog razvoja. Zbog toga Porter i drugi predlažu da se, pored pokazatelja ekonomskog rasta i razvoja, mere i pokazatelji društvenog napretka, kao i da akcenat bude na merenju ishoda (engl. *outcome*).

U konceptualnom smislu, poslednjih godina dolazi do približavanja različitih struja koje se bave razvojem društva, uključujući i ideološka *približavanja* ili *preklapanja*. „Post-neoliberalna perspektiva uticala je na modernizaciju države blagostanja“, te je došlo do ideološke sinteze koja nije završena i koja objedinjuje ključne vrednosti liberalno-demokratskih i socijal-demokratskih načela (sloboda i jednakost), „ponovno dovodeći ove orijentacije i njihov odnos u pitanje, i iznova prilagođavajući njihove zajedničke aspekte“⁴.

Potvrdu značaja subjektivnih pokazatelja dali su i Stiglic, Sen i Fitusi koji su u svom izveštaju francuskom predsedniku rekli da je „sazrelo vreme da naš sistem za merenje prebaci svoju pažnju

---

¹ Wilkinson, Pickett (2010): *The Spirit Level – Why Equality is better for Everyone*, pp. 5.

² Porter et al. (2014): *Social Progress Index*, pp. 11. Preuzeto sa: www.socialprogressimperative.org/data/spi.

³ Ibid.

⁴ Ferrera (2013): *Liberal Neo-Welfarism: New Perspectives for the European Social Model*. Opinion Paper No.14, pp. 7.

sa merenja ekonomske proizvodnje na merenje blagostanja ljudi. A merenje blagostanja treba staviti u kontekst održivosti⁵, te da „merenje subjektivnog blagostanja pruža ključnu informaciju o kvalitetu života ljudi“⁶. Stiglic i drugi (2009) smatraju da je neophodno da se u pripremu politika u većoj meri integriše i perspektiva samih građana, tj. njihova percepcija.

2.2. Predlog indikatora za Srbiju

Publikacija Eurostata „Kvalitet života u Evropi – činjenice i pogledi“ (2013) jedan je od ključnih izvora za merenje različitih aspekata kvaliteta života. Publikacija daje pregled indikatora kvaliteta života u odnosu na 8+1 dimenziju kvaliteta života, koje su komplementarne tradicionalnom merenju ekonomskog i socijalnog razvoja – bruto domaći proizvod (BDP). Osam dimenzija kvaliteta života tiču se funkcionalnih mogućnosti koje bi građani trebalo da imaju kako bi delotvorno ostvarili blagostanje po sopstvenoj meri: materijalni uslovi života, produktivna ili glavna aktivnost (zapošljavanje), zdravlje, obrazovanje, odmor i društveni odnosi, ekonomska i fizička sigurnost, upravljanje i osnovna prava, prirodna i životna sredina.⁷

Evropska anketa o kvalitetu života (engl. *European Quality of Life Survey*) je istraživanje koje prati uslove života, stanje socijalne kohezije i kvalitet društva. Njen međunarodni pandan je Anketa o vrednostima u svetu (engl. *World Values Survey*). Istraživanje o kvalitetu života služi kao bogat izvor informacija o uslovima života, smeštaju, lokalnoj životnoj sredini, zdravlju, javnim službama, socijalnoj koheziji i kvalitetu društva, kao i o subjektivnom blagostanju. Anketa o prihodima i uslovima život (engl. *Survey on Income and Living Conditions*) ne prati redovno sva pitanja koja se tiču kvaliteta života, već ove aspekte prati u modulima. Razvoj evropske statistike ima u planu da ovu situaciju promeni, te da od 2023. godine pitanja kvaliteta života integriše u redovni upitnik SILC-a.

2.2.1. Dimenzija: Materijalni uslovi života

Dimenzija *materijalni uslovi života* obuhvata finansijsku situaciju (visinu prihoda i materijalnu deprivaciju, što znači i potrošnju domaćinstava) i uslove stanovanja. Dva su načina na koja se ova dimenzija najčešće izražava: kroz potrošnju i kroz prihode. Svaki od ovih ima brojne indikatore kroz koje je moguće izražavati položaj domaćinstva. Dimenzije i indikatori koji su ovde obuhvaćeni

---

⁵ Stiglitz et al. (2009): Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, pp. 12.

⁶ Ibid, pp. 58.

⁷ ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Quality_of_life_indicators.

takođe su obrađeni u drugim publikacijama o socijalnom uključivanju, pa su u ovom delu izostavljeni.

Ključni indikatori za merenje materijalnih uslova života u EU, koji su pokriveni drugim oblastima u okviru inicijative SIPRU, te ih na ovom mestu nije neophodno ponavljati, su sledeći: visina prihoda u dolarima jednake kupovne snage (meri se u dimenziji siromaštva), nejednakost (meri se u dimenziji siromaštva), rizik siromaštva (meri se u dimenziji siromaštva), materijalna deprivacija (meri se u okviru dimenzije materijalne deprivacije), uslovi stanovanja (najveći broj indikatora koji se odnose na uslove stanovanja se već meri u okviru dimenzije materijalne deprivacije).

S obzirom da se najveći broj indikatora koji se nalaze među indikatorima kvaliteta života, a odnose se na materijalne uslove života, već prate u okviru drugih dimenzija, u ovom delu ćemo predstaviti samo one indikatore koji imaju suštinski značaj za merenje kvaliteta života, a nisu obuhvaćeni indikatorima u drugim dimenzijama:

NACIONALNI INDIKATORI:

1. **Stopa subjektivnog siromaštva:** Udeo domaćinstava koji teško sastavljaju kraj sa krajem. U anketi je ispitanicima ponuđeno pet odgovora na sledeće pitanje: *Kada razmišljate o ukupnom prihodu vašeg domaćinstva, smatrate li da je vaše domaćinstvo u mogućnosti da „sastavi kraj s krajem“, tačnije da plati svoje neophodne troškove?*, a siromašnim se smatraju oni koji *teško* ili *veoma teško* sastavljaju kraj sa krajem. Istraživanja pokazuju da odgovori mogu da variraju u zavisnosti od karakteristika ispitanika, njihovih očekivanja i aspiracija, nivoa dohotka, zdravstvenog stanja, adaptivnih preferencijama i slično. U Srbiji, po sopstvenoj percepciji vrlo teško ili teško živi više od polovine pojedinaca sa dohotkom iznad praga rizika od siromaštva (57,8%). Izvor podataka za izračunavanje indikatora su baze Eurostata i EU-LFS⁸.
2. **Stopa izrazite stambene deprivacije:** U dimenziji materijalne deprivacije predloženo je praćenje indikatora *Stopa prenaseljenosti stambenog prostora*, ali indikator *stopa izrazite stambene deprivacije* (koji nije pokriven u dimenziji materijalne deprivacije) ima dodatni značaj za pitanja kvaliteta života. Ovaj indikator predstavlja procenat pojedinaca koji žive u stanu koji je prenaseljen (neodgovarajući po veličini i strukturi) i koji je istovremeno neadekvatan u pogledu barem jedne od karakteristika (stan bez kupatila i toaleta, prokišnjava (vlažan, buđavi zidovi, pod) ili je prostor za stanovanje suviše mračan. *Stope izrazite stambene deprivacije* su iznad proseka za pojedince koji žive u porodicama sa decom i povećavaju se sa brojem dece u domaćinstvu, pa je važan za ocenu kvaliteta života dece. *Stope izrazite stambene deprivacije* se ne razlikuju znatno u zavisnosti od stepena urbanizacije i najniže su na srednje naseljenim područjima u Srbiji. U gusto naseljenim područjima/gradovima je očito odlučujuća neadekvatna veličina/struktura stambenog prostora, a u slabo naseljenim područjima po svoj prilici na

---

⁸ http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_mdes09&lang=en

stambenu deprivaciju deluje kvalitet stanovanja. Izvor podataka za izračunavanje indikatora su baze Eurostata i EU-LFS⁹.

- 3. Stepen konzistentnog siromaštva (kao nacionalno specifični indikator).** Ovaj indikator predstavlja procenat populacije koja je u isto vreme u riziku je od siromaštva i izrazito materijalno deprivirana (ne može da priušti najmanje 4 od 9 stavki za izračunavanje materijalne deprivacije) – odnosno, dobija se presekom dvaju indikatora. Presek stepena rizika od siromaštva i izrazite materijalne depriviranosti pokazuje populaciju koja ima niski dohodak i koji se jasno manifestuje u vidu materijalne deprivacije. Ovaj indikator predstavlja kombinaciju ugroženosti na osnovu prihoda i potrošnje. Irska je ovaj indikator (uz drugačiju definiciju deprivacije) odabrala za nacionalni indikator ugroženosti, odnosno koristi ga za merenje dostizanja cilja EU koji se odnosi na smanjenje siromaštva. Godine 2013. u Srbiji je 12,7% populacije bilo konzistentno siromašno (što je gotovo tri puta više nego u EU), kod dece 15,5%, a kod starijih 10,7%. U Srbiji, svi koji su konzistentno siromašni pripadaju prvom ili drugom kvintilu po dohotku, pa u tom smislu indikator predstavlja najugroženiji segment stanovništva. Izvor podataka za izračunavanje indikatora su baze Eurostata i EU-LFS¹⁰.

LOKALNI INDIKATORI:

- 4. Stopa rizika od siromaštva na opštinskom nivou (na osnovu inicijative *mapa siromaštva koji realizuju Svetska banka, SIPRU i RZS*).** Anketa o prihodima i uslovima života nije reprezentativna na opštinskom nivou, tj. podaci omogućavaju statistički reprezentativne ocene siromaštva na nacionalnom i eventualno regionalnom nivou. Međutim, koristeći se kompletnim mikropodacima iz Popisa stanovništva 2011. godine i tehnikama ocene za male domene, ocena siromaštva na opštinskom nivou može se proceniti upotrebom Mapa siromaštva. Prema ovim ocenama, stopa siromaštva se kreće od 4,8% u Novom Beogradu, u Beogradskom regionu, do 66,1% u Tutinu, u Regionu Šumadije i Zapadne Srbije. Kada se agregiraju, te ocene su u velikoj meri u skladu sa regionalnim ocenama izvedenim iz Ankete o prihodima i uslovima života, podacima i računicama RZS i Svetske banke.
- 5. Udeo korisnika novčane socijalne pomoći u ukupnoj populaciji na opštinskom nivou.** Ovaj indikator se izračunava kao udeo korisnika novčane socijalne pomoći u odnosu na ukupno stanovništvo jedinice lokalne samouprave. Zajedno sa indikatorom mape siromaštva na lokalnom nivou, ovaj administrativni pokazatelj ukazuje na problem siromaštva na lokalnom nivou, ovoga puta koristeći administrativne podatke, informacioni sistem MRZBSP, RZS (vitalna statistika i dr) i Devinfo.

---

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid.

2.2.2. Dimenzija: Zaposlenost

Zaposlenost je jedan od činilaca koji imaju veoma pozitivan uticaj na nivo socijalne kohezije. Usporedne analize anketa o vrednostima u društvu sugeriše da su „gubitak posla ili nemogućnost dobijanja posla povezani sa niskim nivoima poverenja i građanskog učešća“, kao i da su „poslovi ključni izvor samopoštovanja i društvenog identiteta“ u najvećem broju zemalja¹¹.

Nezaposlenost ima razarajuće efekte na razvoj društva. Jedna opsežna studija zaključuje da je čak i posao lošeg kvaliteta povezan sa većim zadovoljstvom života nego nezaposlenost¹², a Esterlin (2013) smatra da politike pune zaposlenosti mogu povećati sreću u društvima¹³. Studija OECD ukazuje da kvalitet i vrsta poslova različito utiču na prosečan nivo zadovoljstva životom, odnosno da su zaposleni sa punim radnim vremenom „značajno zadovoljniji nego druge kategorije zaposlenih“¹⁴. Van Praag et al. (2010) pokazuju da status nezaposlenosti ima negativan uticaj na sreću u svim delovima sveta, kao i da „višak slobodnog vremena može da ima negativne efekte na one koji ne rade“¹⁵. Kaneman i Diton (2010) smatraju da postoji obrnuta korelacija između nezaposlenosti i sreće, te da nezaposlenost, osim nedostatka sredstava za život (ili upravo zbog tog nedostatka), povećava stepen razvoda, suicida i ozbiljnijih bolesti.

Veći broj indikatora koji se nalazi u ovoj dimenziji već se nalazi u indikatorima koji prate dimenziju ne/zaposlenosti (kao što su stopa zaposlenosti, stopa nezaposlenosti, uključujući i stopu dugotrajne nezaposlenosti (duže od 12 meseci), kao i stopu nezaposlenosti u zavisnosti od obrazovnog nivoa stanovništva, pola i starosti, uključujući i stopu nezaposlenosti mladih i niske zarade zaposlenih). Ipak, postoji nekoliko indikatora koje je neophodno dodatno pratiti, a koji se odnose na rad i pitanja zaposlenosti, mada nisu među glavnim indikatorima tržišta rada. Ovi indikatori nedvosmisleno ukazuju na stepen kvaliteta života.

Ključni indikatori za merenje aktivnosti i zaposlenosti stanovništva, a koji ukazuju na pitanja kvaliteta života su:

1. Stopa nevoljne delimične zaposlenosti (stanovništvo starosti od 15 do 74 godine).

Indikator *stopa nevoljne delimične zaposlenosti* se odnosi na privremene i povremene poslove kao deo ukupne delimične zaposlenosti i meri jedan aspekt zaposlenosti koji je važan za pitanja kvaliteta života. Ukoliko ljudi rade manje nego što bi želeli to ima implikacije na njihove mogućnosti da ostvare prihod, da se socijalizuju i budu u odnosu sa drugim ljudima i na taj način oblikuju svoj identitet. Ljudi ponekada prihvataju povremene poslove kao nedostatak

---

¹¹ World Bank (2013): World Development Report 2013: Jobs, pp. 126.

¹² Grün et al. (2010): Is Any Job Better than No Job? Life Satisfaction and Re-Employment. Journal of Labour Research, No. 31, 285-306, pp. 287.

¹³ Easterlin (2013): Happiness, Growth, and Public Policy. University of Southern California and IZA. Discussion Paper No. 7234, pp. 12.

¹⁴ OECD (2011): Perspectives on Global Development 2012: Social Cohesion in a Shifting World, pp. 156.

¹⁵ Van Praag et al. (2010): Happiness Economics: A New Road to Measuring and Comparing Happiness. Foundations and Trends in Microeconomics, Vol. 6, No. 1, pp. 42.

alternativa punog zaposlenja. U nekim zemljama EU, kao i u zemljama kandidatima za članstvo u EU, povremeni poslovi sa sobom često nose i manji pristup pravima i mogućnostima u odnosu na puno zaposlenje (koje je još i pokriveno kolektivnim sporazumima). Izvor podataka za izračunavanje indikatora je EU-LFS¹⁶.

2. Ravnoteža između profesionalnog i privatnog života. Broj sati rada u toku radne nedelje utiče na ravnotežu između profesionalnog i privatnog života, nedvosmisleno ukazujući na opšti kvalitet života. Važno je napomenuti da istraživanja pokazuju da ovaj odnos nije linearan, ali ga je važno pratiti. Takođe, smatra se da se subjektivni osećaj blagostanja povećava sa brojem sati koje pojedinac provede u radu u toku radne nedelje – ali samo do određene granice. Nakon te granice (preko 48 sati nedeljno) kvalitet života počinje da opada, usled smanjenja zadovoljstva poslom, što posledično umanjuje celokupni kvalitet života¹⁷.

a. Indikator *usklađenosti profesionalnog i porodičnog života* se dobija odgovorom na pitanje koje je zastupljeno u okviru Ankete o kvalitetu života: *u principu, da li se Vaše radno vreme uklapa sa vašim porodičnim i društvenim obavezama van posla: vrlo dobro, dosta dobro, ne baš sasvim dobro ili se uopšte ne uklapa?* Nedostatak ovog indikatora je to što se on odnosi samo na ispitanike koji imaju plaćeni posao. Izvor podataka za izračunavanje indikatora je EQLS 2012. i 2016. godine.

b. Indikator *udeo populacije 15-74 (ili 15-65) koji radi noću*, u odnosu na ukupnu zaposlenost. Što je ovaj odnos viši, odnosno udeo populacije koji radi noću veći, to je zadovoljstvo kvalitetom života manje. Izvor podataka za izračunavanje indikatora su baze Eurostata i EU-LFS¹⁸.

3. Zdravlje i sigurnost na radu. Važan indikator kvaliteta zaposlenosti jeste indikator koji meri udeo populacije koja doživljava povrede na radu. Ovaj indikator se meri brojem povreda na radu na 100.000 zaposlenih u prethodnih 12 meseci, standardizovano u odnosu na strukturu privrede. Ovaj indikator ukazuje nivo do koga su pitanja zdravlja i standard sigurnosti poštovana na radnom mestu i odnosi se samo na redovno zaposlene, pa je to ograničenost ovog indikatora. Izvor podataka za izračunavanje indikatora su administrativni podaci.

4. Zadovoljstvo poslom. Empirijska istraživanja pokazuju da je zadovoljstvo poslom važan faktor i prediktor sveukupnog zadovoljstva životom. Zadovoljstvo poslom zavisi od brojnih faktora (počevši od organizacionih pitanja na poslu, opisa posla, odgovornosti na poslu, motivacije, percepcije pravednosti na poslu, visine zarade, itd). Važno je pomenuti da u najvećem broju slučajeva EU zemlje sa najmanjim zadovoljstvom životom imaju i najniže stope

---

¹⁶ appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_eppgai&lang=en.

¹⁷ Abdallah, Stoll, Eiffe (2013): Third European Quality of Life Survey – Quality of Life in Europe: Subjective Well-Being.

¹⁸ appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_ewpnig&lang=en.

zadovoljstva poslom (npr. Grčka, Bugarska, Španija), najveće stope *nevoljne delimične zaposlenosti* (npr. Bugarska, Grčka, Španija, Italija), ili povišen broj sati rada u toku radne nedelje (npr. Grčka, Portugal, itd). Izvor podataka za izračunavanje indikatora je EQLS.

2.2.3. Dimenzija: Zdravlje

Ključni indikatori koji se prate u dimenziji zdravlja, a imaju značaj za pitanja kvaliteta života su: *očekivano trajanje života na rođenju i u kasnijim godinama; stopa smrtnosti odojčadi; godine života u zdravlju; pristup zdravstvenim uslugama; zdravstvene determinante: pušenje, gojaznost.*

Svi navedeni indikatori su pokriveni merenjima u oblasti zdravlja, pa ih nije neophodno posebno pratiti.

2.2.4. Dimenzija: Obrazovanje

Obrazovanje predstavlja glavni pokretač ekonomskog rasta, sveukupnog napretka društva, i jedan je od glavnih faktora zadovoljstva životom pojedinaca. Ključni indikatori koji se prate u dimenziji obrazovanja, a imaju značaj za pitanja kvaliteta života, su stepen obrazovanja (ISCED nivo), celoživotno učenje i posedovanje kompjuterskih i jezičkih veština.

Svi navedeni indikatori su pokriveni merenjem u oblasti obrazovanja ili zapošljavanja i tržišta rada, pa ih nije neophodno posebno pratiti.

2.2.5. Dimenzija: Slobodno vreme i društvene interakcije

Slobodno vreme, odnosno vreme koje pojedinci provedu izvan produktivnih aktivnosti, ima važan uticaj na zadovoljstvo životom i sreću. Društvene interakcije, slično, mogu se smatrati socijalnim kapitalom kako za pojedinca, tako i za društvo u celini i ima uticaj na kvalitet života ljudi u mnogim aspektima. Češće i intenzivnije društvene interakcije povezane su sa boljim zdravljem, većim šansama za pronalaženjem posla i zaposlenošću, itd. Postojanje nekoga u društvu na koga se možemo osloniti je takođe važan indikator u okviru ove dimenzije kvaliteta života.

Ključni indikatori za merenje slobodnog vremena i društvenih interakcija, a koji ukazuju na pitanja kvaliteta života su:

- 1. Količina i kvalitet slobodnog vremena.** Vreme provedeno u slobodnim aktivnostima omogućava grubu kvantitativnu procenu slobodnog vremena kao faktora koji utiče na kvalitet života. Osim toga, uvid u tip aktivnosti koje se u slobodno vreme izvode, omogućavaju razumevanje konteksta kvaliteta života, posebno imajući na umu rodne razlike i udeo žena i muškaraca u neplaćenom kućnom radu. Učestalost učešća u skupljim aktivnostima slobodnog

vremena, kao što su odlazak u bioskope, pozorišta ili koncerte, posebno je indikativna za razumevanje aspekata socijalne uključenosti koji se tiču pristupa. Rezultati ankete iz 2006. godine nedvosmisleno ukazuju na to da je, s povećanjem rizika od siromaštva, učešće u ovim aktivnostima smanjeno. Izvor podataka za izračunavanje indikatora je Istraživanje o korišćenju vremena, Republički zavod za statistiku Srbije 2010. godine, EU-SILC 2006 ad-hoc modul (aktivnosti sa ljudima, aktivnosti za ljude).

- 2. Prosečan broj sati korišćen za plaćeni i neplaćeni posao – rodni aspekt.** Merenje razlike u vremenu provedenom u neplaćenom radu omogućava utvrđivanje rodne dimenzije opterećenosti radom. „Siromaštvo u vremenu“ je od izuzetnog značaja za analizu ličnog osećaja blagostanja i sreće i direktno je u vezi s smanjenjem slobodnog vremena¹⁹. Ovaj je jedan od indikatora za praćenje ostvarivanja SDGs, formulisan prema preporukama Štiglicove komisije (2007) i minimalnog seta rodnih indikatora predloženih od strane Inter-agency and Expert Group on Gender Statistics (IAEG-GS)²⁰. Izvor podataka za izračunavanje indikatora je EU-SILC 2006 ad-hoc modul (aktivnosti sa ljudima, aktivnosti za ljude).
- 3. Procenat muškaraca koji koristi odsustvo radi brige i nege deteta.** „Politike usklađivanja porodičnih i profesionalnih obaveza postaju sve značajnije polje državne intervencije, s tim da se pristupi između zemalja razlikuju. Posledično su i rezultati uključivanja roditelja na zvanično tržište rada, kao i nivoi podrške porodicama, različiti. Posebno se u nepovoljnom položaju nalaze žene, čije su stope radne aktivnosti dok su deca u najmlađem uzrastu, znatno niže u poređenju sa stopama radne aktivnosti muškaraca. Takođe se prepoznaje jaz između žena i muškaraca sa stanovišta nivoa zarada koje ostvaruju, kao i mogućnosti za napredovanje u profesionalnoj karijeri. Podaci pokazuju da su žene više usmerene ka obavljanju neplaćenog posla u poređenju sa muškarcima, što podrazumeva obavljanje kućnih poslova i čuvanje dece.“²¹. S tim u vezi, izveštaji i preporuke EU i SE se sve češće okreću formulisanju preporuka za motivisanje muškaraca/očeva na preuzimanje brige o deci u cilju unapređivanja položaja žena s jedne, i ostvarivanja prava deteta, s druge strane. Izvor podataka za izračunavanje indikatora su administrativni podaci.
- 4. Stepem i kvalitet socijalnih interakcija.** Istraživanja pokazuju da je osećaj ličnog blagostanja veći ukoliko se povećava stepen interakcije sa drugima. Osim toga, socijalne veze unapređuju kvalitet života i u drugim domenima – utiču na zdravlje, mogućnost pronalaženja posla, čak i na karakteristike najbližeg životnog okruženja (smanjenje stope kriminaliteta, itd). Procena

---

¹⁹ OECD (2014): Time Use as a Transformative Indicator for Gender Equality in the Post-2015 Agenda. OECD Development Centre: Paris.

²⁰ UN Statistics Division (2013): Time Use Statistics to Measure Unpaid Work, Presentation to the Seminar on Measuring the Contribution of Men and Women to the Economy. UNSD: New York. Preuzeto sa: unstats.un.org/unsd/statcom/statcom_2013/seminars/Measuring/Presentation_of_UN%20Statistics%20Division.pdf; UN Economic and Social Council (2012): Report of the Secretary General on Gender Statistics. Preuzeto sa: unstats.un.org/unsd/statcom/doc13/2013-10-GenderStats-E.pdf.

²¹ Tanasijević. S. J. (2016): Politike usklađivanja porodičnih i profesionalnih obaveza u Srbiji. Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka.

socijalnih interakcija analizira se kroz tri dimenzije: a) aktivnosti sa drugim ljudima, b) aktivnosti za druge ljude – volonterski i humanitarni rad, na primer, c) bliski odnosi – mogućnost da se dobije pomoć i podrška u slučaju potrebe. Tradicionalna istraživanja socijalnih veza se najčešće oslanjaju na indirektno pokazatelje, kao što su članstvo u udruženjima i/ili učestalost aktivnosti za koje se pretpostavlja da su rezultat socijalnih interakcija (izlaznost na izbore, na primer). Dokazano je da ovo nisu dovoljno dobri pokazatelji i da je neophodno uključiti istraživanja o ponašanju i aktivnostima ljudi: volonterskom radu, angažmanu u civilnom društvu, političkim partijama, odnosima sa porodicom i prijateljima. Izvor podataka za izračunavanje indikatora su Eurostat, EU-SILC 2013 (zadovoljstvo ličnim odnosima, mogućnost da se dobiju pomoć i podrška) i EQLS.

5. Društvena podrška, odnosno percepcija o postojanju nekoga u društvu na koga se može osloniti. Indikator meri procenat ljudi koji smatraju da postoji neko u društvu (EU-SILC: rođaci, prijatelji, komšije; EQLS: rođaci, prijatelji, komšije, kao i pružalac usluga, institucija ili organizacija) na koga se mogu osloniti u slučaju potrebe (moralna, finansijska, materijalna ili neka druga pomoć). Izvor podataka za izračunavanje indikatora su EU SILC 2006, 2013, 2015 ad-hoc moduli, EQLS²² (2012, 2016), Gallup World Poll²³.

6. Step en poverenja u druge ljude. Osim za potrebe merenja (potencijalne) socijalne uključenosti, indikator pomaže i u razumevanju stepena socijalne izolacije. Različita istraživanja u ovoj oblasti dokazuju vezu između stepena poverenja u druge i nivoa uključenosti u socijalne mreže²⁴. Ključno pitanje na osnovu koga se dobija informacija o poverenju u određenom društvu kroz ovu anketu jeste „*Uopšteno govoreći, da li biste mogli reći da se većini ljudi može verovati, ili da vi ne možete da budete previše obazrivi u ophođenju sa ljudima?*“. Evropska anketa o kvalitetu života pokazuje da je stepen opšteg poverenja u ljude u Srbiji ocenjen ocenom 4,6 na skali od 1 do 10. Kada se to uporedi s rezultatima za prosek EU i njenih pojedinačnih zemalja članica, može se primetiti da je stepen poverenja u ljude nešto niži od proseka EU (5,1), da 17 zemalja članica EU ima viši stepen poverenja u ljude od Srbije, kao i da je stepen poverenja u ljude u Srbiji sličan Bugarskoj (4,5), Litvaniji i Malti (obe 4,7)²⁵. Indikator Poverenje u druge ljude se dobija na osnovu pitanja: „*Da li smatrate da se većini ljudi može verovati?*“. Obeležiti odgovor na skali od 0 do 10, gde 0 predstavlja da uopšte ne verujete

---

²² EQLS postavlja slično pitanje: Q35. Od koga biste dobili pomoć/podršku u svakoj od sledećih situacija? (Ako vam treba pomoć u kući kada ste bolesni; b. Ako vam treba savet u vezi s ozbiljnim ličnim ili porodičnim problemom; c. Ako vam treba pomoć u traženju posla; d. Ako ste pomalo utučeni i želite sa nekim da pričate; e. Ako hitno morate da prikupite 22.000 dinara da biste rešili hitan problem). Za svaku od navedenih situacija izaberite najvažniji izvor pomoći/podrške (a. Član porodice/rođak; b. Prijatelj, komšija, ili neko drugi s kim niste u srodstvu; c. Pružalac usluga, institucija ili organizacija; d. Niko).

²³ Gallup World Poll takođe postavlja pitanje: Kada biste bili u nevolji, da li biste imali rođake ili prijatelje na koje biste mogli da računate da će Vam pružiti pomoć?

²⁴ Abbott, S., Freeth, D. (2008): Social Capital and Health: Starting to Make Sense of the Role of Generalized Trust and Reciprocity. *Journal of Health Psychology*, 13, 874–883.

²⁵ Eurofound (2013).

ljudima, a 10 da se većini ljudi može verovati. Izvor podataka za izračunavanje indikatora su EQLS²⁶ (2012, 2016), EU-SILC (2013), World Values Survey/European Values Survey.

- 7. Rashodi za rekreaciju i kulturne aktivnosti.** Ovaj indikator se izračunava kao udeo potrošnje za rekreaciju i kulturne aktivnosti u odnosu na ukupnu potrošnju. Izvor podataka za njegovo izračunavanje su Eurostat i EU-SILC.

2.2.6. Dimenzija: Ekonomska i fizička sigurnost

Brojni rizici mogu imati veliki uticaj na materijalne uslove porodica pojedinaca i domaćinstava. Gubljenje posla, oštećeno zdravlje, problemi sa starenjem, ili čak događaji na globalnom nivou – kao što je slučaj ekonomske krize – mogu promeniti ekonomsko okruženje pojedinca ili porodice. Sa druge strane, neekonomski faktori kao što su nasilje ili izloženost kriminalu mogu umanjiti osećaj fizičke sigurnosti. Čak i kada ne dođe do najgorih slučajeva, percepcija pretnje i osećaj nesigurnosti mogu uticati na ponašanje i na kvalitet života. Zbog toga je važno da se prate i sledeći indikatori u okviru aspekta ekonomske i fizičke sigurnosti.

NACIONALNI INDIKATORI:

- 1. Nemogućnost domaćinstva da priušti neočekivani trošak.** Indikator se meri kao procenat populacije koja nije u mogućnosti da priušti neočekivani trošak u iznosu od 10.000 dinara. Ovaj indikator se nalazi među devet stavki u okviru indikatora materijalne deprivacije. Važan je sa stanovišta kvaliteta života i u tom smislu se prati posebno u oblasti ekonomske sigurnosti. Izvor podataka za izračunavanje indikatora je EU-SILC.
- 2. Procenat populacije koji se oseća sigurno/bezbedno. Nivo izloženosti različitim formama nasilja, rasprostranjenost nasilja. Odnos prijavljenih i procesuiranih krivičnih dela.** Koncept „straha od nasilja“ je nezavisan od same prevalence nasilja/zločina, pa čak i od realnog iskustva, s obzirom na to da je percepcija nasilja/zločina posredovana različitim faktorima kao što su: svest o nasilju, javnim diskursom i medijskim odnosom prema temi i različitim ličnim svojstvima. U svakom slučaju, ovo je važan indikator s obzirom na to da strah negativno utiče na kvalitet života i dovodi do delimične socijalne izolacije, smanjenja poverenja i na taj način predstavlja prepreku razvoju. Izvor podataka za izračunavanje indikatora je EU SILC (jedno pitanje), ICVS, UNODC i administrativni podaci.
- 3. Procenat prijavljenih slučajeva nasilja nad ženama (i decom) koji su procesuirani.** Nasilje nad ženama je u Srbiji još uvek izuzetno izražen fenomen i njegove veze s socijalnom isključenošću su višestruke. S jedne strane, nasilje često prati socijalnu isključenost (javlja se

---

²⁶ Q24. U principu, da li mislite da se većini ljudi može verovati, ili da u kontaktu sa ljudima morate biti izuzetno oprezni? Ocenite to, molim Vas, na skali od 1 do 10, gde 1 znači da morate biti izuzetno oprezni a 10 da se većini ljudi može verovati.

kao posledica), a s druge – žene žrtve nasilja neretko postaju socijalno isključene (javlja se kao uzrok). Ovaj indikator, preporučan kao jedna od mera UNSCR 1325 – žene, mir i bezbednost, ima za cilj procenu kvaliteta odgovora policije i pravosudnog sistema na problem nasilja nad ženama (i decom). Podaci koje prikuplja RZS su: prijavljena i osuđena maloletna lica po polu, krivičnom delu i izrečenim krivičnim sankcijama; prijavljena i osuđena punoletna lica po pol, krivičnom delu i izrečenim krivičnim sankcijama; prijavljena punoletna lica za krivično delo nasilja u porodici, prema vrsti odluke i polu. Izvori podataka za izračunavanje indikatora su RZS, RZSZ (objedinjeni podaci), Gender Equality Indeks i MICS.

- 4. Procenat prijavljenih slučajeva zločina iz mržnje koji su procesuirani.** Narodna skupština Republike Srbije je u decembru 2012. godine izglasala Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, i tako je zločin iz mržnje prvi put kodifikovan u domaćem krivičnom zakonodavstvu uvođenjem člana 54a Krivičnog zakonika koji glasi: „Ako je krivično delo učinjeno iz mržnje zbog pripadnosti rasi i veroispovesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta drugog lica, tu okolnost sud će ceniti kao otežavajuću okolnost, osim ako ona nije propisana kao obeležje krivičnog dela.“ Izvor podataka za izračunavanje indikatora su administrativni podaci Ministarstva unutrašnjih poslova i Rainbow Europe (ILGA).

LOKALNI INDIKATORI:

- 5. Broj prijavljenih slučajeva nasilja nad ženama i decom po opštini ili stepen izloženosti nasilju žena i dece prema opštini.** Osim praćenja na nacionalnom nivou, praćenje jednog od indikatora ciljeva održivog razvoja na lokalnom nivou može da omogući detaljan uvid u još jedan aspekt socijalne isključenosti prema teritorijalnoj zastupljenosti i omogući adekvatno kreiranje nacionalnih i lokalnih politika (uključujući mere zaštite) zasnovano na podacima. Izvori podataka za izračunavanje indikatora su Republički zavod za socijalnu zaštitu, podaci centara za socijalni rad i MUP.

2.2.7. Dimenzija: Dobro upravljanje i osnovna prava

Poštovanje ljudskih prava, vladavina prava, odgovorna vlada i civilno društvo su osnove moderne demokratije i oni utiču na kvalitet života svih ljudi. Ali kvalitet života nije isključivo zasnovan na kvalitetu institucija i upravljanju. Ovde je važna i politička kultura, učešće u društvenim tokovima, postojanje vibrantnog civilnog društva, itd. Uključivanje građana u aspekte kreiranja odluka u društvu je takođe važan aspekt ove dimenzije.

Ključni indikatori za merenje dobrog upravljanja i osnovnih prava, a koji ukazuju na pitanja kvaliteta života su:

NACIONALNI INDIKATORI:

- 1. Nekorigovani rodni jaz u zaradama.** Nekorigovani rodni jaz u zaradama predstavlja razliku između prosečne bruto zarade po satu zaposlenih plaćenih muškaraca i žena, koji se računa kao procenat prosečne ukupne zarade po satu zaposlenih plaćenih muškaraca. Anketa o strukturi prihoda (*Structure of Earnings Survey – SES*), sprovodi se svake četiri godine, i ona daje procene na osnovu nacionalnih računa, sa procenama na osnovu nacionalnih izveštaja u međuvremenu. Izvor podataka za izračunavanje indikatora je RZS, pri čemu se oni objavljuju svakog marta.
- 2. Stepen poverenja u institucije (u politički sistem, u pravni sistem, u policiju).** Indikator stepen poverenja u institucije meri poverenje u institucije na osnovu pitanja: *Koliko poverenja imate u: 1) politički sistem, 2) pravni sistem, 3) policiju.* Podaci o poverenju u nacionalnu vladu se može dobiti od Svetskog istraživanja Galupa, u kome se postavlja pitanje „*U ovoj zemlji, da li imate poverenje u svako od sledeći? U nacionalnu vladu*“. Termin politički sistem se odnosi na sbeobuhvatni set institucija, intersnih grupa (kao što su političke partije, sindikati), odnos između institucija i normi koje upravljaju institucijama. Eurofound (2012), na osnovu 3. evropske ankete o kvalitetu života zaključuje da poverenje u javne institucije i zadovoljstvo načinom na koji funkcionišu demokratske strukture koreliraju sa samoprocenom kvaliteta života. Izvori podataka za izračunavanje indikatora su EQLS²⁷ 2003/2007/2012/2016, EU-SILC (2013), Corruption Perceptions Index 2015, Gallup World Poll.
- 3. Izlaznost glasača na nacionalnim izborima.** Iako samo posredno ukazuje na nivo participacije, izlaznost na izbore se u ovoj oblasti, u nedostatku drugih merljivih pokazatelja, koristi za analizu nivoa participacije. Podatke o interesovanju za politiku je moguće dobiti iz European Social Surveys (ESS) i Word Value Survey Wave 6: 2010-14 (WVS). Pitanje u oba slučaja glasi: *Koliko ste zainteresovani za politiku, a ponuđeni odgovori su: veoma, prilično, skoro nimalo, nimalo?* Podaci se objedinjuju od strane International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA)'s Voter Turnout Database²⁸.
- 4. Izloženost diskriminaciji, po polu, nacionalnoj pripadnosti, seksualnoj orijentaciji, drugim karakteristikama (invaliditet).** Kao i u kontekstu nasilja, diskriminacija može da bude i uzrok i posledica socijalne isključenosti. U Srbiji je, prema izveštajima relevantnih međunarodnih institucija, još uvek najviše izražena diskriminacija prema Romima i LGBT osobama. Diskriminacija prema ovim populacijama se najčešće ispoljava kao individualna i strukturalna. Iako ni na evropskom nivou nije formulisan dovoljno dobar pokazatelj za merenje diskriminacije u kontekstu socijalne isključenosti, zahtevi prema državama članicama se i dalje

---

²⁷ Q28. Molim Vas da mi kažete koliko Vi lično imate poverenja u svaku od sledećih institucija. Molim vas da mi stepen Vašeg poverenja pokažete na skali od 1 do 10 gde 1 znači da toj instituciji ne verujete uopšte a 10 da ona uživa vaše puno poverenje.

²⁸ www.idea.int/vt/.

upućuju, naročito u kontekstu merenja diskriminacije prema Romima. U svakom slučaju, segregacija svih podataka koji se prikupljaju po nacionalnoj pripadnosti, mogla bi da omogući bolji uvid u izloženost diskriminaciji romske populacije. U ovom slučaju treba posebno imati na umu da sistem prikupljanja treba da bude zasnovan na samoidentifikaciji. Samoidentifikacija, za razliku od identifikacije od strane druge strane, razlikuje prikupljanje podataka o ravnopravnosti od rasnog profilisanja. Metod samoidentifikacije uzima u obzir i samoidentifikaciju zasnovanu na percepciji drugog. Uz to, povećan udeo prijavljenih zločina iz mržnje, naročito uz unapređenje policijske i tužilačke prakse, može da bude od pomoći u merenju stepena diskriminacije prema različitim manjinskim i marginalizovanim grupama. Izvor podataka za izračunavanje indikatora je Izveštaj Poverenika za zaštitu ravnopravnosti o podnetim pritužbama (grupe i oblast).

LOKALNI INDIKATORI:

5. **Izlaznost glasača na lokalnim izborima.** Meri se kao procenat birača glasalih na izborima za odbornike skupština opština i gradova.
6. **Udeo žena odbornica, članica opštinskih veća, gradonačelnica i/ili predsednica opštine u ukupnom broju odbornika i gradonačelnika i/ili predsednika opština.** Od uvođenja kvota, udeo žena poslanica i odbornica je dostigao procenat od oko 30%. U svakom slučaju, udeo žena u drugim strukturama je i dalje vrlo nizak (oko 5% gradonačelnica/predsednica opština, na primer, neke lokalne samouprave nemaju nijednu ženu članicu Opštinskog veća).
7. **Broj registrovanih udruženja građana po opštinama.** Iako samo posredno upućuje na nivo participacije, broj osnovanih udruženja građana može da ukaže na tendencije ka aktivnoj participaciji na lokalnom nivou i regionalne razlike.

2.2.8. Dimenzija: Prirodno i životno okruženje

Životna sredina se najčešće uzima u obzir u kontekstu rasprava o održivosti, iako u svojoj suštini ima veliki uticaj na život pojedinca, jer uslovi životne sredine imaju direktan i indirektan uticaj. Svest o neophodnosti životne sredine se najčešće gradi kroz potrebu za čistim resursima: vazduhom, vodom, hranom, a onda i posredno kroz potrebu za zdravim okruženjem.

Ključni indikator za merenje prirodnog i životnog okruženja, a koji ukazuje na pitanja kvaliteta života (i koji se agregira i disegregira u odnosu na nekoliko stavki) je:

1. **Deprivacija povezana sa stambenim okruženjem.** Indikator se odnosi na percepciju kraja u kome domaćinstvo živi u odnosu na nekoliko agregiranih stavki (buka iz komšiluka, zagađenje, prljavština i drugi problem sa životnom sredinom. Ovaj indikator se uobičajeno disegregira u odnosu na prihode domaćinstva, kako bi se utvrdilo u kojoj meri nivo dohotka u ishodu utiče

na deprivaciju u vezi sa stambenim okruženjem. Izvori podataka za izračunavanje indikatora su EU-SILC i EQLS^{29, 30}. (2012, 2016)

2.2.9. Dimenzija: Sveukupno zadovoljstvo životom

Dok se prvih 8 dimenzija kvaliteta života fokusira na specifične aspekte kvaliteta života, ova dimenzija uzima u obzir sveukupno zadovoljstvo životom. Ovaj indikator jedini uzima u obzir celokupni osećaj pojedinca i on objedinjuje različita iskustva života u jednom društvu: materijalni položaj, vrednosti i institucije.

Povećanje ekonomskog rasta ne utiče nužno na stepen povećanja zadovoljstva životom³¹. Primera radi, Esterlin je uporedio ekonomski rast i zadovoljstvo životom u Kini i primetio da je u toj zemlji „zadovoljstvo životom u poslednje dve decenije ostalo na istom nivou ili je čak opalo, uprkos četverostrukom povećanju rezultata (engl. *output*) i prihoda“³². Njegova pretpostavka je da je ekonomski rast doneo povećanje zaposlenosti, ali i uslovio nestanak mreža socijalne podrške, što je otvorilo nove brige: sigurnost posla i prihoda, dostupnost zdravstvene nege i penzija, brigu o deci i starijima, itd.

Esterlinov paradoks ukazuje da, iako svi podaci govore da bogatiji ljudi pokazuju i veće zadovoljstvo životom, postoje i marginalni pokazatelji koji dokazuju da percepcija ljudi o sopstvenom blagostanju zavisi ne samo od njihovog prihoda u apsolutnom smislu, već i od njihove relativne pozicije u odnosu na raspodelu prihoda³³. Ipak, svi istraživači se slažu u jednom – u siromašnim društvima vlada staro pravilo: što su prihodi pojedinca veći – to je i zadovoljstvo životom u društvu veće.

Brojna istraživanja pokazuju da se društva koja poštuju načela socijalne kohezije stabilnije razvijaju, da su u stalnim promenama i da je njihov rast održiviji. U kohezivnim društvima je zadovoljstvo životom veće, pa su građani srećniji, radije dobrovoljno pristaju da plaćaju poreze i doprinose ekonomskom prosperitetu zemlje nego građani zemalja koja su manje kohezivna.

Ključni indikator za merenje sveukupnog zadovoljstva životom, a koji ukazuje na pitanja kvaliteta života (i koji se može disegregirati u odnosu na nekoliko stavki – prihod, uzrast, pol, zdravstveni status) je:

1. Sveukupno zadovoljstvo životom. Indikator se odnosi na mišljenje/osećanje pojedinca o

---

²⁹ Q50. Molim vas da sada razmislite o kraju u kome živite – mislim na neposredno okruženje. Da li imate velike, umerene ili uopšte nemate probleme sa sledećim: buka, kvalitet vazduha, kvalitet vode za piće, kriminal, nasilje ili vandalizam, đubre ili prljavština na ulicama, saobraćajna gužva u vašem neposrednom okruženju?

³⁰ http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_mddw02&lang=en

³¹ Easterlin (2013): Happiness, Growth, and Public Policy. University of Southern California and IZA. Discussion Paper No. 7234.

³² Ibid, str. 18.

³³ Easterlin (1974): Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence.

stepenu zadovoljstva svojim životom. Indikator se zasniva na pitanju: *Kad sve uzmete u obzir, u kojoj meri ste zadovoljni svojim životom danas? Molim Vas da to ocenite na skali od 1 do 10, gde 1 znači vrlo nezadovoljan/nezadovoljna, a 10 vrlo zadovoljan/zadovoljna.* Izvori podataka za izračunavanje indikatora su EQLS³⁴ (2012, 2016), EU SILC (ad-hoc modul 2013), Gallup World Poll³⁵ i MICS Srbija³⁶.

---

³⁴ Q30. Kad sve uzmete u obzir, u kojoj meri ste zadovoljni svojim životom danas? Molim Vas da to ocenite na skali od 1 do 10 gde 1 znači vrlo nezadovoljan/nezadovoljna a 10 vrlo zadovoljan/zadovoljna.

³⁵ "Imagine an eleven-rung ladder where the bottom (0) represents the worst possible life for you and the top (10) represents the best possible life for you. On which step of the ladder do you feel you personally stand at the present time?" The Gallup World Poll is conducted in more than 150 countries around the world based on a common questionnaire. With few exceptions, all samples are probability-based and nationally representative of the resident population aged 15 years and over in the entire country, including rural areas. While this ensures a high degree of comparability across countries, results may be affected by sampling and non-sampling error, and variation in response rates; for example, data, especially for youth, should be interpreted carefully."

³⁶ Subjektivna zapažanja pojedinaca u vezi sa njihovim prihodima, zdravljem, životnim okruženjem i slično imaju značajnu ulogu u njihovom životu i mogu uticati na njihovu percepciju blagostanja, bez obzira na objektivne uslove kao što su stvarni prihod i fizičko stanje. U okviru MICS istraživanja postavljeno je niz pitanja ženama starosti 15–24 godine kako bi se utvrdilo koliko su mlade žene zadovoljne različitim oblastima svog života, kao što su porodični život, prijateljstva, škola, trenutni posao, zdravlje, mesto gde žive, kako ih drugi tretiraju, kako izgledaju i kakvi su njihovi trenutni prihodi.

3. TABELARNI PRIKAZ ODABRANIH INDIKATORA

POKAZATELJI KVALITETA ŽIVOTA I DRUŠTVENE PARTICIPACIJE

NACIONALNI NIVO

MATERIJALNI USLOVI ŽIVOTA

	Naziv pokazatelja	Portfolio i tip pokazatelja	Definicija	Izvor	Komentar
1.	Stopa subjektivnog siromaštva	Portfolio kvaliteta života. Sekundarni indikator. Domen materijalnih uslova života.	Udeo domaćinstava koji teško sastavljaju kraj sa krajem. U anketi je ispitanicima ponuđeno pet odgovora da odgovore na sledeće pitanje: <i>Kada razmišljate o ukupnom prihodu vašeg domaćinstva, smatrate li da je vaše domaćinstvo u mogućnosti da „sastavi kraj s krajem“, tačnije da plati svoje neophodne troškove?</i> , a siromašnim se smatraju oni koji <i>teško</i> ili <i>veoma teško</i> sastavljaju kraj sa krajem.	EU-SILC EQLS ³⁷ (2012, 2016) – anketa se sprovodi svake 4 godine.	Istraživanja pokazuju da odgovori mogu da variraju u zavisnosti od karakteristika ispitanika, njihovih očekivanja i aspiracija, nivoa dohotka, zdravstvenog stanja, adaptivnih preferencija i sl. U Srbiji, po sopstvenoj percepciji, vrlo teško ili teško živi više od polovine pojedinaca sa dohotkom iznad praga rizika od siromaštva (57,8%).

³⁷ Q58. Domaćinstvo može imati različite izvore prihoda i u stvaranju tih prihoda može da učestvuje više članova domaćinstva. Razmislite o ukupnom prihodu Vašeg domaćinstva: da li je Vaše domaćinstvo u stanju da sastavi kraj s krajem?

2.	Stopa izrazite stambene deprivacije	Portfolio kvaliteta života. Sintetički indikator. Domen materijalnih uslova života. SDG 11.1.1. ³⁸	Procenat pojedinaca koji žive u stanu koji je prenaseljen (neodgovarajući po veličini i strukturi) i koji je istovremeno neadekvatan u pogledu barem jedne od karakteristika (stan bez kupatila i toaleta, prokišnjava (vlažan, buđavi zidovi, pod) ili je prostor za stanovanje suviše mračan.	EU-SILC EQLS ³⁹ (2012, 2016)	Stope izrazite stambene deprivacije su iznad proseka za pojedince koji žive u porodicama sa decom i povećavaju se sa brojem dece u domaćinstvu. Dodatno, stope se ne razlikuju znatno u zavisnosti od stepena urbanizacije i najniže su na srednje naseljenim područjima. U gusto naseljenim područjima/gradovima je očito odlučujuća neadekvatna veličina/ struktura stambenog prostora, a u slabo naseljenim područjima po svojoj prilici na stambenu deprivaciju deluje kvalitet stanovanja.
3.	Stepen konzistentnog siromaštva	Sveobuhvatni portfolio. Domen rizika od siromaštva i socijalne isključenosti. AROE komponente (rizik siromaštva i materijalne deprivacije) Nacionalni indikator. SDG 1.2.2 ⁴⁰	Procenat populacije koja je u isto vreme u riziku od siromaštva i izrazito materijalno deprivirana (ne može da priušti najmanje 4 od 9 stavki za izračunavanje materijalne deprivacije) – presek dvaju indikatora.	Eurostat EU-SILC	Presek stepena rizika od siromaštva i izrazite materijalne depriviranosti pokazuje populaciju koja ima niski dohodak i koji se jasno manifestuje u vidu materijalne deprivacije. Ovaj indikator predstavlja kombinaciju ugroženosti na osnovu prihoda i potrošnje. Godine 2013. u Srbiji je 12,7% populacije bilo konzistentno siromašno (što je gotovo tri puta više nego u EU), kod dece 15,5%, a kod starijih 10,7%. U Srbiji, svi koji su konzistentno siromašni pripadaju prvom ili drugom kvintilu po dohotku, pa u tom smislu indikator predstavlja najugroženiji segment stanovništva. Irska je ovaj indikator (uz drugačiju definiciju deprivacije) odabrala za nacionalni indikator ugroženosti.

II ZAPOSLENOST

³⁸ 11.1.1 Udeo urbanog stanovništva koje živi u slamovima, neformalnim naseljima ili drugom obliku neadekvatnog vida stanovanja.

³⁹ Q17: Koliko soba ima smeštaj/stan u kome živite, ne računajući kuhinju, kupatila, hodnike, ostave i prostorije koje koristite samo u poslovne svrhe? i Q19: Da li imate bilo koji od sledećih problema sa svojim smeštajem?

⁴⁰ 1.2.2 Udeo muškaraca, žena i dece svih dobi koji žive u siromaštvu po svakoj dimenziji, a sudeći prema nacionalnim definicijama.

1.	Stopa nevoljne delimične zaposlenosti (15-74)	Portfolio kvaliteta života.	Indikator <i>stopa nevoljne delimične zaposlenosti</i> se odnosi na stopu ljudi koji obavlja privremene i povremene poslove kao deo ukupne delimične zaposlenosti i meri aspekt <i>nevoljne</i> zaposlenosti koji je važan za pitanja kvaliteta života.	EU-LFS ⁴¹	Ukoliko ljudi rade manje nego što bi želeli, to ima implikacije na njihove mogućnosti da ostvare prihod, da se socijalizuju i budu u odnosu sa drugim ljudima i na taj način oblikuju svoj identitet. Ljudi ponekada prihvataju povremene poslove kao nedostatak alternativa punog zaposlenja. U nekim zemljama EU, kao i u zemljama kandidatima za članstvo u EU, povremeni poslovi sa sobom često nose i manji pristup pravima i mogućnostima u odnosu na puno zaposlenje (koje je još i pokriveno kolektivnim sporazumima).
2.	Ravnoteža između profesionalnog i porodičnog života	Portfolio kvaliteta života.	Indikator <i>usklađenosti profesionalnog i porodičnog života</i> se dobija odgovorom na pitanje koje je zastupljeno u okviru Ankete o kvalitetu života: <i>u principu, da li se Vaše radno vreme uklapa sa vašim porodičnim i društvenim obavezama van posla: vrlo dobro, dosta dobro, ne baš sasvim dobro ili se uopšte ne uklapa?</i> Nedostatak ovog indikatora je to što se on odnosi se samo na ispitanike koji imaju plaćeni posao. Još jedan indikator ukazuje na odnos između profesionalnog i porodičnog života. U pitanju je indikator: <i>udeo populacije 15-74 (ili 15-65) koji radi noću</i> , u odnosu na ukupnu zaposlenost. Što je ovaj odnos viši, odnosno udeo populacije koji radi noću veći, to je zadovoljstvo kvalitetom života manje.	EQLS 2012, 2016. Eurostat EU-LFS	Broj sati rada u toku radne nedelje utiče na ravnotežu između profesionalnog i privatnog života, što nedvosmisleno utiče na opšti kvalitet života. Važno je napomenuti da istraživanja pokazuju da ovaj odnos nije linearan, ali ga je važno pratiti. Subjektivni osećaj blagostanja se povećava sa brojem sati koje pojedinac provede u radu u toku radne nedelje – ali samo do određene granice. Nakon te granice (preko 48 sati nedeljno) kvalitet života počinje da opada, usled smanjenja zadovoljstva poslom, što posledično umanjuje celokupni kvalitet života ⁴² . Odnosi se samo na ispitanike koji imaju plaćeni posao.

⁴¹ appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_eppgai&lang=en.

⁴² Abdallah, Stoll, Eiffe (2013): Third European Quality of Life Survey – Quality of Life in Europe: Subjective Well-Being.

3.	Zdravlje i sigurnost na radu		Važan indikator kvaliteta zaposlenosti jeste indikator koji meri udeo populacije koja doživljava povrede na radu. Ovaj indikator se meri brojem povreda na radu na 100.000 zaposlenih u prethodnih 12 meseci, standardizovano u odnosu na strukturu privrede. Ovaj indikator ukazuje nivoa do koga su pitanja zdravlja i standard sigurnosti poštovana na radnom mestu.	Administrativni podaci	Ovaj indikator se odnosi samo na redovno zaposlene, pa je to ograničenost ovog indikatora.
4.	Zadovoljstvo poslom		Subjektivna ocena zadovoljstva poslom. Ograničenje ovog indikatora je to što se odnosi samo na zaposlenu populaciju. Empirijska istraživanja pokazuju da je zadovoljstvo poslom važan faktor sveukupnog zadovoljstva životom. Zavisi od brojnih faktora (počevši od organizacionih pitanja na poslu, opisa posla, odgovornosti na poslu, motivacije, percepcije pravednosti na poslu, visine zarade, itd).	EQLS	Važno je pomenuti da u najvećem broju slučajeva EU zemlje sa najmanjim zadovoljstvom životom imaju i najniže stope zadovoljstva poslom (npr. Grčka, Bugarska, Španija), najveće stope <i>nevoljne delimične zaposlenosti</i> (npr. Bugarska, Grčka, Španija, Italija), ili povišenog broja sati rada u toku radne nedelje (npr. Grčka, Portugal, itd.).

III ZDRAVLJE

Napomena: Svi indikator kvaliteta života iz aspekta zdravlja su pokriveni merenjima u oblasti zdravlja, pa ih nije neophodno posebno pratiti radi oblasti kvaliteta života.

IV OBRAZOVANJE

Napomena: Svi indikatori kvaliteta života iz aspekta obrazovanja su pokriveni merenjima u oblasti obrazovanja, pa ih nije neophodno posebno pratiti radi oblasti kvaliteta života.

V SLOBODNO VREME I SOCIJALNE INTERAKCIJE

1.	Količina i kvalitet slobodnog vremena	Portfolio kvaliteta života. Domen ličnog blagostanja.	Prosečno vreme (u satima) provedeno u slobodnim aktivnostima, za stanovništvo starosti 15 i više godina, u toku radnih dana i dana vikenda. Istraživanje o korišćenju vremena bazira se na upitnicima za domaćinstvo i pojedinca, kao i na dnevniku istraživanja koji se zasniva na upisivanju svih aktivnosti pojedinca u toku 24 časa. Vremenski dnevnik vodi svako lice koje ima 15 i više godina i to za svaki fiksirani 10-minutni interval. Dnevnik treba da se popunjava tokom slučajno dodeljenih dana i to tako što ispitanici svojim sopstvenim rečima upisuju kako koriste svoje vreme tokom dana i sa kim.	Istraživanje o korišćenju vremena, Republički zavod za statistiku Srbije 2010. godine EU-SILC 2006 ad-hoc modul (aktivnosti sa ljudima, aktivnosti za ljude).	Vreme provedeno u slobodnim aktivnostima omogućava grubu kvantitativnu procenu slobodnog vremena kao faktora koji utiče na kvalitet života. Osim toga, uvid u tip aktivnosti koje se u slobodno vreme izvode, omogućavaju razumevanje konteksta kvaliteta života, posebno imajući na umu rodne razlike i udeo žena i muškaraca u neplaćenom kućnom radu. Učestalost učešća u skupljim aktivnostima slobodnog vremena, kao što su odlazak u bioskope, pozorišta ili koncerte je posebno indikativna za razumevanje aspekata socijalne uključenosti koji se tiču pristupa. Rezultati ankete iz 2006. godine nedvosmisleno ukazuju na to da je, s povećanjem rizika od siromaštva, učešće u ovim aktivnostima smanjeno.
2.	Prosečan broj sati korišćen za plaćeni i neplaćeni posao – rodni aspekt	Portfolio kvaliteta života. Domen ličnog blagostanja. SDG (42).	Prosečno vreme (u satima) provedeno u plaćenom poslu, za stanovništvo starosti 15 i više godina, u toku radnih dana i dana vikenda, po polu Prosečno vreme (u satima) provedeno u neplaćenom poslu, za stanovništvo	Istraživanje o korišćenju vremena, Republički zavod za statistiku Srbije 2010. godine EU-SILC 2006 ad-hoc modul (aktivnosti sa ljudima, aktivnosti za ljude).	Merenje razlike u vremenu provedenom u neplaćenom radu omogućava utvrđivanje rodne dimenzije opterećenosti radom. „Siromaštvo u vremenu“ je od izuzetnog značaja za analizu ličnog osećanja blagostanja i sreće i direktno je u vezi s smanjenjem slobodnog vremena ⁴³ Ovaj indikator je jedan od indikatora za praćenje ostvarivanja SDG, formulisan prema preporukama Štiglicove komisije (2007) i minimalnog seta rodni indikatora

⁴³ OECD (2014): Time Use as a Transformative Indicator for Gender Equality in the Post-2015 Agenda. OECD Development Centre: Paris.

			starosti 15 i više godina, u toku radnih dana i dana vikenda, po polu		predloženih od strane Inter-agency and Expert Group on Gender Statistics (IAEG-GS) ⁴⁴ .
3.	Procenat muškaraca koji koristi odsustvo radi brige i nege deteta	Portfolio kvaliteta života.	Udeo zaposlenih muškaraca koji koriste odsustvo radi brige i nege deteta.	Administrativni podaci	<p>Ovaj indikator se odnosi samo na redovno zaposlene, pa je to ograničenost ovog indikatora.</p> <p>“Politike usklađivanja porodičnih i profesionalnih obaveza postaju sve značajnije polje državne intervencije, s tim da se pristupi između zemalja razlikuju. Posledično su i rezultati uključivanja roditelja na zvanično tržište rada, kao i nivoi podrške porodicama, različiti. Posebno se u nepovoljnom položaju nalaze žene, čije su stope radne aktivnosti dok su deca u najmlađem uzrastu, znatno niže u poređenju sa stopama radne aktivnosti muškaraca. Takođe se prepoznaje jaz između žena i muškaraca sa stanovišta nivoa zarada koje ostvaruju, kao i mogućnosti za napredovanje u profesionalnoj karijeri. Podaci pokazuju da su žene više usmerene ka obavljanju neplaćenog posla u poređenju sa muškarcima, što podrazumeva obavljanje kućnih poslova i čuvanje dece.”⁴⁵</p> <p>S tim u vezi, izveštaji i preporuke EU i SE se sve češće okreću formulisanju preporuka za motivisanje muškaraca/očeva na preuzimanje brige o deci u cilju unapređivanja položaja žena s jedne, i ostvarivanja prava deteta, s druge strane.</p>
4.	Stepen i kvalitet socijalnih interakcija Učestalost i kvalitet uključenosti u socijalne mreže	Portfolio kvaliteta života. Socijalna kohezija. Lično blagostanje.	Indikator meri stepen zadovoljstva ličnim odnosima. Procena socijalnih interakcija analizira se kroz tri dimenzije: a) aktivnosti sa drugim ljudima, b) aktivnosti za druge ljude – volonterski i humanitarni rad, na primer, c) bliski	EU-SILC 2013 EQLS	<p>Istraživanja pokazuju da je osećaj ličnog blagostanja veći ukoliko se povećava stepen interakcije sa drugima. Osim toga, socijalne veze unapređuju kvalitet života i u drugim domenima – utiču na zdravlje, mogućnost pronalazjenja posla, čak i na karakteristike najbližeg životnog okruženja (smanjenje stope kriminaliteta, i tako dalje).</p> <p>Tradicionalna istraživanja socijalnih veza se najčešće oslanjaju na indirektno pokazatelje, kao što su članstvo u udruženjima i/ili učestalost aktivnosti za koje se pretpostavlja da su rezultat socijalnih interakcija (izlaznost na izbore, na primer). Dokazano je da ovo nisu</p>

⁴⁴ UN Statistics Division (2013): Time Use Statistics to Measure Unpaid Work, Presentation to the Seminar on Measuring the Contribution of Men and Women to the Economy. UNSD: New York. Preuzeto sa: unstats.un.org/unsd/statcom/statcom_2013/seminars/Measuring/Presentation_of_UN%20Statistics%20Division.pdf; UN Economic and Social Council (2012): Report of the Secretary General on Gender Statistics. Preuzeto sa: unstats.un.org/unsd/statcom/doc13/2013-10-GenderStats-E.pdf.

⁴⁵ Tanasijević, S. .J. (2016): Politike usklađivanja porodičnih i profesionalnih obaveza u Srbiji. Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka.

		Društveno blagostanje. OECD.	odnosi – mogućnost da se dobije pomoć i podrška u slučaju potrebe.		dovoljno dobri pokazatelji i da je neophodno uključiti istraživanja o ponašanju i aktivnostima ljudi: volonterskom radu, angažmanu u civilnom društvu, političkim partijama, odnosima sa porodicom i prijateljima.
5.	Društvena podrška, odnosno percepcija o postojanju nekoga u društvu na koga se može osloniti	Portfolio kvaliteta života. Domen slobodnog vremena i društvene interakcije. OECD. Socijalna kohezija.	Indikator meri procenat ljudi koji smatraju da postoji neko u društvu (EU-SILC: rođaci, prijatelji, komšije; EQLS: rođaci, prijatelji, komšije, kao i pružalac usluga, institucija ili organizacija) na koga se mogu osloniti u slučaju potrebe (moralna, finansijska, materijalna ili neka druga pomoć).	EU-SILC 2006, 2013 and 2015 (ad-hoc moduli) EQLS ⁴⁶ (2012, 2016) Gallup World Poll ⁴⁷	Socijalne interakcije su ključni element za blagostanje pojedinca. Što se više raspoloživo vremena za takvu vrstu aktivnosti (i druge neobavezne aktivnosti) veće su šanse za postizanje ličnog blagostanja.
6.	Stepen poverenja⁴⁸ u druge ljude	Portfolio kvaliteta života. Sintetički indikator. Domen ličnog blagostanja.	Indikator Poverenje u druge ⁴⁹ ljude se dobija na osnovu pitanja: „ <i>Da li smatrate da se većini ljudi može verovati?</i> “. Obeležiti odgovor na skali od 0 do 10, gde 0 predstavlja da uopšte ne verujete ljudima, a 10 da se većini ljudi može verovati.	EQLS ⁵⁰ (2012, 2016) EU-SILC (2013) World Values Survey/European Values Survey	Osim za potrebe merenja (potencijalne) socijalne uključenosti, indikator pomaže i u razumevanju stepena socijalne izolacije. Različita istraživanja u ovoj oblasti dokazuju vezu između stepena poverenja u druge i nivoa uključenosti u socijalne mreže ⁵¹ .

⁴⁶ EQLS postavlja slično pitanje: Q35. Od koga biste dobili pomoć/podršku u svakoj od sledećih situacija? (Ako vam zatreba pomoć u kući kada ste bolesni; b. Ako vam zatreba savet u vezi ozbiljnog ličnog ili porodičnog problema; c. Ako vam zatreba pomoć u traženju posla; d. Ako ste pomalo utučeni i želite sa nekim da pričate; e. Ako hitno morate da prikupite 22,000 dinara da biste rešili hitan problem). Za svaku od navedenih situacija izaberite najvažniji izvor pomoći/podrške (a. Član porodice/rođak; b. Prijatelj, komšija, ili neko drugi s kim niste u rodstvu; c. Pružalac usluga, institucija ili organizacija; d. Niko)

⁴⁷ Gallup World Poll also asks the question: *Kada biste bili u nevolji, da li biste imali rođake ili prijatelje na koje biste mogli da računate da će Vam pružiti pomoć?*

⁴⁸ U principu, poverenje je ocenjeno lošije od zadovoljstva, što može biti povezano sa činjenicom da se poverenje odnosi na nešto eksterno. Njihova veza sa samopoštovanjem bila je drugačija po pitanju dve vrste indikatora: zadovoljstvo je nešto za šta se ispitanik može osećati odgovornim, te zbog toga ima tendenciju da ga precenjuje.

⁴⁹ "Drugi" se ne odnosi na određenu grupu ljudi i zbog toga se može shvatiti kao lični odnos ali i bilo koji drugi, tj. odnos s poznatima ili nepoznatima.

⁵⁰ Q24. U principu, da li mislite da se većini ljudi može verovati, ili da u kontaktu sa ljudima morate biti izuzetno oprezni? Ocenite to molim Vas na skali od 1 do 10, gde 1 znači da morate biti izuzetno oprezni a 10 da se većini ljudi može verovati.

⁵¹ Abbott, S., Freeth, D. (2008): Social Capital and Health: Starting to Make Sense of the Role of Generalized Trust and Reciprocity. *Journal of Health Psychology*, 13, 874–883.

		Uprava i osnovna pravila. OECD. Socijalna kohezija.			
VI EKONOMSKA I FIZIČKA SIGURNOST					
1.	Nemogućnost domaćinstva da priušti neočekivani trošak	Portfolio kvaliteta života. Domen ekonomske sigurnosti. Komponentna materijalne deprivacije.	Procenat populacije koja nije u mogućnosti da priušti neočekivani trošak u iznosu od 10.000 dinara.	EU-SILC	
2.	Procenat populacije koji se oseća sigurno/bezbedno Nivo izloženosti različitim formama nasilja, rasprostranjenost nasilja Odnos prijavljenih i procesuiranih krivičnih dela	Portfolio kvaliteta života. Lično blagostanje. Fizičko blagostanje. Socijalna kohezija. OECD.	Udeo pojedinaca koji su izjavili da se ne osećaju bezbedno u kraju u kojem žive (SILC, L11.7). Udeo domaćinstava koji se susreću sa problemom rizika od kriminala, nasilja i vandalizma (SILC, D.1.8).	EU-SILC (jedno pitanje); formulisana preporuka za praćenje. International Crime Victimization Survey – ICVS UNODC RZS i administrativni podaci	Koncept „straha od nasilja“ je nezavistan od same prevalencije nasilja/zločina, pa čak i od realnog iskustva, s obzirom na to da je percepcija nasilja/zločina posredovana različitim faktorima kao što su: svest o nasilju, javnim diskursom i medijskim odnosom prema temi i različitim ličnim svojstvima. U svakom slučaju, ovo je važan indikator s obzirom na to da strah negativno utiče na kvalitet života i dovodi do delimične socijalne izolacije, smanjenja poverenja i na taj način predstavlja prepreku razvoju. Problem u vezi s relevantnošću statistike u ovoj oblasti je očigledan – kontinuirano se postavlja pitanje prijave i identifikacije krivičnih dela, pa je za ovaj indikator još uvek teško promaći dovoljno dobru i objektivnu statistiku. Preporuka Eurostat-a (<i>Feasibility study for Well-Being Indicators</i>) je da se u ankete uključe pitanja: <i>Koliko se sigurnim osećate kada se po mraku šetate a) po kraju, b) po kraju gde radite, c) po kraju u kom provodite slobodno vreme?</i> <i>Da li ste (bili) žrtva uznemiravanja (verbalnog i fizičkog nasilja)?</i>

					<i>Koliko često ste (bili) žrtva krađe ili napada?</i>
3.	Procenat prijavljenih slučajeva nasilja nad ženama (i decom) koji su procesuirani	SDG 39.	<p>Udeo prijavljenih slučajeva nasilja nad ženama (i decom) koji su procesuirani.</p> <p>Broj krivičnih prijavi podnet protiv nasilja u porodici</p> <p>Udeo optuženih u odnosu na ukupan broj podnetih prijavi nasilja u porodici</p> <p>Udeo osuđenih u odnosu na ukupan broj podnetih prijavi nasilja u porodici</p> <p>Broj krivičnih prijavi podnet protiv polnih sloboda</p> <p>Udeo optuženih u odnosu na ukupan broj podnetih prijavi protiv polnih sloboda</p> <p>Udeo osuđenih u odnosu na ukupan broj podnetih prijavi protiv polnih sloboda.</p>	<p>RZS, administrativni podaci, pravosudna statistika</p> <p>Republički zavod za socijalnu zaštitu (zbirni izveštaji centara za socijalni rad).</p> <p>Gender Equality Index</p> <p>MISC (svake 4. godine)</p>	<p>Nasilje nad ženama je u Srbiji još uvek izuzetno izražen fenomen i njegove veze s socijalnom isključenošću su višestruke. S jedne strane, nasilje često prati socijalnu isključenost (javlja se kao posledica), a s druge – žene žrtve nasilja neretko postaju socijalno isključene (javlja se kao uzrok). Ovaj indikator, preporučeno kao jedna od mera UNSCR 1325 – žene, mir i bezbednost, ima za cilj procenu kvaliteta odgovora policije i pravosudnog sistema na problem nasilja nad ženama (i decom).</p>
4.	Procenat prijavljenih slučajeva zločina iz mržnje koji su procesuirani		<p>Udeo prijavljenih slučajeva zločina iz mržnje koji su procesuirani u odnosu na ukupan broj prijavljenih.</p>	<p>Administrativni podaci Ministarstva unutrašnjih poslova</p> <p>Rainbow Europe (ILGA)</p>	<p>Porast nasilja zasnovanog na mržnji i netoleranciji, učestalost diskriminacije i napada na ugrožene društvene grupe u Srbiji, kao i šira društvena potreba za prevencijom i borbom protiv ovakvog ponašanja, predstavljaju glavne razloge za uvođenje zločina iz mržnje.</p> <p>Narodna skupština Republike Srbije je u decembru 2012. godine izglasala Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, i tako je zločin iz mržnje prvi put kodifikovan u domaćem krivičnom zakonodavstvu uvođenjem člana 54a Krivičnog zakonika koji glasi: ako je krivično delo učinjeno iz mržnje zbog pripadnosti rasi i veroispovesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta drugog lica, tu okolnost sud će ceniti kao otežavajuću okolnost, osim ako ona nije propisana kao obeležje krivičnog dela.</p>

VII DOBRO UPRAVLJANJE I OSNOVNA PRAVA					
1.	Nekorigovani rodni jaz u zaradama	Portfolio kvaliteta života. Portfolio upravljanja i osnovnih prava.	Nekorigovani rodni jaz u zaradama predstavlja razliku između prosečne bruto zarade po satu zaposlenih muškaraca i žena (koji primaju zaradu), koji se računa kao procenat prosečne bruto zarade po satu zaposlenih muškaraca (koji primaju zaradu).	Structure of Earnings Survey (SES), svake četiri godine, sa procenama baziranim na nacionalnim izvorima za godine između.	Proračuni Eurostat-a su neprilagođeni individualnim karakteristikama koje mogu objasniti deo razlike u zaradama, jer ima za cilj da daju opštu sliku o rodni nejednakosti u pogledu plata.
2.	Stepen poverenja u institucije (u politički sistem, u pravni sistem, u policiju)	Portfolio kvaliteta života. Sintetički. Domen ličnog blagostanja. Uprava i osnovna pravila. OECD. Socijalna kohezija. SDG 16.6.2. ⁵²	Indikator stepen poverenja u institucije meri pojedinačni stepen poverenja u institucije na osnovu pitanja: <i>Koliko poverenja imate u: 1) politički sistem, 2) pravni sistem, 3) policiju?</i> Takođe, ovaj indikator se često odnosi i na stepen "poverenje u druge". Podaci o poverenju u nacionalnu vladu se mogu dobiti na godišnjem nivou u okviru Svetskog istraživanja Galupa, koje postavlja sledeće pitanje „U ovoj zemlji, da li imate poverenje u sledeće institucije? U nacionalnu vladu?“	EQLS ⁵³ (svake četiri godine 2003, 2007, 2012, 2016) EU SILC (2013) Gallup World Poll	Eurofound (2012), na osnovu 3. evropske ankete o kvalitetu života zaključuje da poverenje u javne institucije i zadovoljstvo načinom na koji funkcionišu demokratske strukture koreliraju sa samoprocenom kvaliteta života.
3.	Izlaznost glasača na nacionalnim izborima	Portfolio kvaliteta života.	Stepen izlaznosti glasača na nacionalnim izborima u odnosu na ukupan broj registrovanih birača (obuhvata i glasače koji se	Podaci se objedinjuju od strane International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA)'s Voter Turnout Database.	Podatke o interesovanju za politiku je moguće dobiti iz European Social Surveys (ESS) i Word Value Survey-Wave 6: 2010-14 (WVS). Pitanje u oba slučaja glasi: <i>Koliko ste zainteresovani za politiku, a ponuđeni odgovori su: veoma, prilično, skoro nimalo, nimalo.</i>

⁵² 16.6.2 Udeo stanovništva koje je zadovoljno svojim poslednjim iskustvom sa javnim službama.

⁵³ Q28. Molim Vas da mi kažete koliko Vi lično imate poverenja u svaku od sledećih institucija. Molim vas da mi stepen Vašeg poverenja pokažete na skali od 1 do 10 gde 1 znači da toj instituciji ne verujete uopšte a 10 da ona uživa vaše puno poverenje.

		Socijalna kohezija. OECD.	pojave na biralištima i predaju prazan glasački list ili ponište glasački list). Iako samo posredno ukazuje na nivo participacije, izlaznost na izbore se u ovoj oblasti, u nedostatku drugih merljivih pokazatelja, koristi za analizu nivoa participacije.		
4.	Izloženost diskriminaciji, po polu, nacionalnoj pripadnosti, seksualnoj orijentaciji, drugim karakteristikama (invaliditet)	Portfolio kvaliteta života. Socijalna kohezija. OECD. Lično blagostanje. Društveno blagostanje. OECD.	Broj pritužbi koje su građani podneli Povereniku za zaštitu ravnopravnosti, a na osnovu percepcije o izloženosti diskriminaciji.	Izveštaj Poverenika za zaštitu ravnopravnosti o podnetim pritužbama (grupe i oblast)	Iako na nivou EU nije formulisano dovoljno dobar pokazatelj za merenje diskriminacije u kontekstu socijalne isključenosti, zahtevi prema državama članicama se i dalje upućuju, naročito u kontekstu merenja diskriminacije prema Romima. Uz to, povećan udeo prijavljenih zločina iz mržnje, naročito uz unapređenje policijske i tužilačke prakse, može da bude od pomoći u merenju stepena diskriminacije prema različitim manjinskim i marginalizovanim grupama ⁵⁴ . Segregacija svih podataka koji se prikupljaju po nacionalnoj pripadnosti, mogla bi da omogući bolji uvid u izloženost diskriminaciji romske populacije. U ovom slučaju treba posebno imati na umu da sistem prikupljanja treba da bude zasnovan na samoidentifikaciji. Samoidentifikacija, za razliku od identifikacije od strane druge strane, razlikuje prikupljanje podataka o ravnopravnosti od rasnog profilisanja. Metod samoidentifikacije uzima u obzir i samoidentifikaciju zasnovanu na percepciji drugog. ⁵⁵ Kao i u kontekstu nasilja, diskriminacija može da bude i uzrok i posledica socijalne isključenosti. U Srbiji je, prema izveštajima relevantnih međunarodnih i evropskih institucija, još uvek najviše izražena diskriminacija prema Romima i LGBT osobama. Diskriminacija prema ovim populacijama se najčešće ispoljava kao individualna i strukturalna.

VIII PRIRODNO I ŽIVOTNO OKRUŽENJE

⁵⁴ S obzirom na povećan broj izbeglica tražilaca azila u Srbiji, u skorijoj budućnosti će biti potrebna dodatna razmatranja uvođenja indikatora za nivo njihove socijalne uključenosti.

⁵⁵ Abdikeyeva, A. (2014): European Network against Racism. Measure, Plan, Act: How Data Collection Can Support Racial Equality.

1.	Deprivacija povezana sa stambenim okruženjem	Portfolio kvaliteta života. Domen prirodne i životne sredine. Sintetički indikator.	Udeo stanovništva koji ukazuje na probleme u svom neposrednom okruženju u kome žive, a koji se tiču: buke, kvaliteta vazduha, kvaliteta vode za piće, kriminala, nasilja ili vandalizma, prljavštine na ulicama i saobraćajne gužva u neposrednom okruženju	Eurostat EU-SILC EQLS ⁵⁶ (2012, 2016)	Percepcija kraja u kome domaćinstvo živi u odnosu na nekoliko agregiranih stavki (buka iz komšiluka, zagađenje, prljavština i drugi problem sa životnom sredinom).
----	---	---	---	--	--

IX SVEUKUPNO ZADOVOLJSTVO ŽIVOTOM

1.	Sveukupno zadovoljstvo životom	Portfolio kvaliteta života. Primarni indikator. Domen subjektivnog blagostanja. OECD. Socijalna kohezija. MICS 11.1. ⁵⁷	Indikator se odnosi na mišljenje/osećanje pojedinca/ke o stepenu zadovoljstva svojim životom. Indikator se zasniva na pitanju: <i>Kad sve uzmete u obzir, u kojoj meri ste zadovoljni svojim životom danas? Molim Vas da to ocenite na skali od 1 do 10, gde 1 znači vrlo nezadovoljan/nezadovoljna, a 10 vrlo zadovoljan/zadovoljna.</i>	EQLS ⁵⁸ (2012, 2016) EU SILC (ad-hoc modul 2013) Gallup World Poll ⁵⁹	
----	---------------------------------------	---	---	---	--

⁵⁶ Q50. Molim vas da sada razmislite o kraju u kome živite – mislim na neposredno okruženje. Da li imate velike, umerene ili uopšte nemate probleme sa sledećim: buka, kvalitet vazduha, kvalitet vode za piće, kriminal, nasilje ili vandalizam, đubre ili prljavština na ulicama, saobraćajna gužva u vašem neposrednom okruženju?

⁵⁷ Procenat žena starosti 15-24 godine koje su veoma ili donekle zadovoljne svojim životom, sveukupno.

⁵⁸ Q30. Kad sve uzmete u obzir, u kojoj meri ste zadovoljni svojim životom danas? Molim Vas da to ocenite na skali od 1 do 10 gde 1 znači vrlo nezadovoljan/nezadovoljna a 10 vrlo zadovoljan/zadovoljna.

⁵⁹ "Imagine an eleven-rung ladder where the bottom (0) represents the worst possible life for you and the top (10) represents the best possible life for you. On which step of the ladder do you feel you personally stand at the present time?" The Gallup World Poll is conducted in more than 150 countries around the world based on a common questionnaire. With few exceptions, all samples are probability-based and nationally representative of the resident population aged 15 years and over in the entire country, including rural areas. While this ensures a high degree of comparability across countries, results may be affected by sampling and non-sampling error, and variation in response rates; for example, data, especially for youth, should be interpreted carefully.

LOKALNI NIVO					
1.	Broj prijavljenih slučajeva nasilja nad ženama i decom		Broj prijavljenih slučajeva nasilja nad ženama i decom po opštini	Republički zavod za socijalnu zaštitu, podaci centara za socijalni rad, MUP.	Osim praćenja na nacionalnom nivou, praćenje jednog od indikatora ciljeva održivog razvoja na lokalnom nivou može da omogući detaljan uvid u još jedan aspekt socijalne isključenosti prema teritorijalnoj zastupljenosti i omogući adekvatno kreiranje nacionalnih i lokalnih politika (uključujući mere zaštite) zasnovano na podacima.
2.	Stopa rizika od siromaštva na opštinskom nivou (mapa siromaštva)		Ocena stope rizika od siromaštva na opštinskom ili gradskom nivou, na osnovu Popisa stanovništva (sprovedenog 2011. godine) i Ankete o prihodima i uslovima života (sprovedene 2013. godine).	Svetska banka i RZS.	S obzirom na to da Anketa o prihodima i uslovima života nije reprezentativna na opštinskom nivou, podaci omogućavaju samo statistički reprezentativne ocene siromaštva na regionalnom nivou. Koristeći se kompletnim mikropodacima iz Popisa stanovništva 2011. godine i tehnikama ocene za male domene, Mapa siromaštva opisuje ocenu siromaštva na opštinskom nivou. Prema ocenama, stopa siromaštva se kreće od 4,8% u Novom Beogradu, u Beogradskom regionu, do 66,1% u Tutinu, u Regionu Šumadije i Zapadne Srbije. Kada se agregiraju, te ocene su u velikoj meri u skladu sa regionalnim ocenama izvedenim iz Ankete o prihodima i uslovima života.
3.	Izlaznost glasača na lokalnim izborima		Procenat birača glasalih na izborima za odbornike skupština opština i gradova u ukupnom broju registrovanih birača.	RZS, Izbori (do nivoa opštine)	
4.	Politička participacija žena na opštinskom nivou		Udeo žena odbornica, članica opštinskih veća, gradonačelnica i/ili predsednica opštine u ukupnom broju odbornika i gradonačelnika i/ili predsednika opština	DevInfo, RZS	Jedna od ključnih oblasti iz korpusa prava žena jeste i politička participacija. Od uvođenja kvota, udeo žena poslanica i odbornica je dostigao procenat od oko 30%. U svakom slučaju, udeo žena u drugim strukturama je i dalje vrlo nizak (oko 5% gradonačelnica/predsednica opština, na primer, neke lokalne samouprave nemaju nijednu ženu članicu Opštinskog veća).
5.	Participacija građana na opštinskom nivou izražena kroz broj udruženja građana		Broj registrovanih udruženja građana po opštinama	APR	Iako samo posredno upućuje na nivo participacije, broj osnovanih udruženja građana može da ukaže na tendencije ka aktivnoj participaciji na lokalnom nivou i regionalne razlike.

4. LITERATURA

1. Abbott, S., Freeth, D. (2008): Social Capital and Health: Starting to Make Sense of the Role of Generalized Trust and Reciprocity. *Journal of Health Psychology*, No. 13, 874–883.
2. Abdallah, S., Stoll, L., Eiffe, F. (2013): Third European Quality of Life Survey – Quality of Life in Europe: Subjective Well-Being. Dublin, Eurofound.
3. Abdikeeva, A. (2014): European Network against Rasizm. Measure, Plan, Act: How Data Collection Can Support Racial Equality.
4. Easterlin, R. (1974): Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence. University of Pensilvania
5. Easterlin, R. (2013): Happiness, Growth, and Public Policy. University of Southern California and IZA. Discussion Paper No. 7234.
6. Eurostat (2013): Kvalitet života u Evropi – činjenice i pogledi.
7. Eurostat (2015): Quality of Life Indicators. Preuzeto sa: ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Quality_of_life_indicators.
8. Eurostat (2017): EU-SILC Database. Preuzeto sa: appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_mdes09&lang=en.
9. Eurofound (2013): Kvalitet života u zemljama proširenja. Preuzeto sa: www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef13506_sr.htm
10. Ferrera, M. (2013): Liberal Neo-Welfarism: New Perspectives for the European Social Model. Bruxelles: European Social Observatory, Opinion Paper No.14.
11. Grün, C., Hauser, W., Rhein, T. (2010): Is Any Job Better than No Job? Life Satisfaction and Re-Employment. *Journal of Labour Research*, No. 31, 285-306.
12. The International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA), www.idea.int/vt.
13. OECD (2011): Perspectives on Global Development 2012: Social Cohesion in a Shifting World. OECD Publishing.
14. OECD (2014): Time Use as a Transformative Indicator for Gender Equality in the Post-2015 Agenda. OECD Development Centre: Paris.
15. Porter, M. E., Stern, S., Green, M. (2014): Social Progress Index. Preuzeto sa: www.socialprogressimperative.org/data/spi.
16. Stiglitz, J., Sen, A., Fitoussi J. (2009): Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. Preuzeto sa: ec.europa.eu/eurostat/documents/118025/118123/Fitoussi+Commission+report.
17. Tanasijević, S. J. (2016): Politike usklađivanja porodičnih i profesionalnih obaveza u Srbiji. Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka.
18. UN Economic and Social Council (2012): Report of the Secretary General on Gender Statistics. Preuzeto sa: unstats.un.org/unsd/statcom/doc13/2013-10-GenderStats-E.pdf.
19. UN Statistics Division (2013): Time Use Statistics to Measure Unpaid Work, Presentation to the Seminar on Measuring the Contribution of Men and Women to the Economy. UNSD: New York. Preuzeto sa:

unstats.un.org/unsd/statcom/statcom_2013/seminars/Measuring/Presentation_of_UN%20Statistics%20Division.pdf.

20. Van Praag, B. M. S., Ferrer-i-Carbonell, A. (2010): Happiness Economics: A New Road to Measuring and Comparing Happiness. *Foundations and Trends in Microeconomics*, Vol. 6, No. 1.
21. Wilkinson, R., Pickett, K. (2010): *The Spirit Level – Why Equality is better for Everyone*. New York, Berlin, London, Sydney: Bloomsbury Press.
22. World Bank (2013): *World Development Report 2013: Jobs*. Washington DC: World Bank.